

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ НА УРОКАХ І В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Стаття присвячена розвитку творчих здібностей учнів.

У ХХІ столітті головним завданням освіти стає становлення й розвиток самодостатньої особистості – такої, яка вміє ставити і розв'язувати нові завдання та готова реалізувати власні обдарування в сучасному соціумі, сприятиме вдосконаленню навколишнього світу. Зафіксовані ці положення в таких нормативних документах, як Закон України «Про загальну середню» освіту, Національна доктрина розвитку освіти, Державний стандарт базової і повної середньої освіти.

В умовах сучасної загальноосвітньої школи одним із важливих напрямів діяльності вчителя є його робота з обдарованими дітьми. З метою «...створення в Україні сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу українського народу...» було розроблено Програму роботи з обдарованою молоддю на 2001-2005 роки. Комплексом заходів Програми «передбачається розроблення і впровадження ефективних заходів та технологій пошуку, навчання, виховання і самовдосконалення обдарованих дітей та молоді, створення умов для гармонійного розвитку особистості» [4, с. 2].

Обдарованість різні педагоги, науковці розуміють по-різному. Із цілої низки визначень найбільш сприйнятливим видається концепція людського потенціалу американського психолога Джозефа Рензулі. За його вченням, обдарованість є поєднання трьох характеристик: інтелектуальних здібностей (що перевищують середній рівень) творчості та наполегливості. Обдарованість – це сприятливий ґрунт, на якому виростає талант. «Слово – Божий дар, його людина одержує разом з життям, яке й не уявляється без слова. Магічна сила слова – у його здатності пробуджувати думку, уяву, викликати образи», – писав Ян Парандовський. Діти, які володіють цим даром, мають високий рівень розвитку мислення, можливість довготривалого запам'ятовування навчального матеріалу, стійкі навички самоконтролю, велику працездатність. Для них характерна неординарність, чіткість різних видів пам'яті, багатство уяви, свобода вираження думки, уміння піддавати сумніву і осмисленню певні стереотипи. Їм властиві два наступні типи індивідуальної обдарованості: образно-художній та емоційно-почуттєвий.

Таким учням слід приділяти підвищену увагу, роблячи акценти в тому числі на індивідуальних заняттях і враховуючи наступні аспекти:

* © Крючкова Т.Л.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

- повне задоволення запитів найбільш підготовлених дітей у поглибленому вивченні предметів на основі широкого ознайомлення їх з сучасною наукою;
- створення умов для задоволення їх різнобічних пізнавальних інтересів і для розвитку здібностей, виявлених у дитини;
- забезпечення можливостей для широкого прояву творчих елементів в їх навчальній і позашкільній роботі;
- прилучення їх до надання допомоги у навчанні однокласникам;
- попередження розвитку в них переоцінки своїх можливостей.

Психологи виділяють такі особливості обдарованої дитини:

- велика впертість та зосередженість у досягненні мети;
- всеохоплююча цікавість;
- досягнення значних результатів в окремих видах діяльності;
- здатність сприймати нестандартні зв'язки та відношення між предметами та явищами;
- несприйняття нав'язування готової відповіді;
- глибинне та небайдуже сприйняття світу.

З цією категорією учнів формами роботи можуть бути індивідуальні та групові заняття на уроках та в позаурочний час, факультативи, гуртки. Звичайно, навчальна інформація має доповнюватись науковими знаннями, які вони можуть одержати у процесі виконання додаткових завдань у цей же проміжок часу, що й інші учні, але за рахунок більшого темпу обробки навчальної інформації.

Що до методів навчання таких учнів, то серед них мають переважати самостійної роботи, часткового-пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок. Контроль за їх навчанням передбачає спрямування на стимулювання поглибленого вивчення навчального матеріалу, його систематизацію, класифікацію, перенос знань у нові ситуації, виявлення й розвиток творчих елементів у їх навчанні. Завдання додому повинно носити творчий характер.

Наприклад, «Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення української літератури у 2012-2013 навчальному році» запропонували вчителів вважати домашній контрольний твір не обов'язковою формою контролю. Якщо ж домашній контрольний твір залишений учителем, необхідно обрати таку форму творчої роботи (наприклад, створення фанфіків тощо), щоб учні самостійно виконували творче домашнє завдання. Слово «фанфік» утворилося від англійського «fun fiction», що означає творчість прихильників художньої літератури. Цей термін позначає літературну творчість, основою для якої є вже написаний твір з використанням ідей, сюжетів, або персонажів твору-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

оригіналу. Звичайно, не кожен учень може створити фанфік, цікавий усім, але для творчих, обдарованих дітей – це один із улюблених видів роботи. Уже починаючи з 5 класу, учні з задоволенням виконують це завдання. А запропонувати школярам можна безліч варіантів, наприклад:

– Розкажіть про пригоди Хухи-Моховинки від імені ... (За казкою В. Короліва «Хуха Моховинка»). – 5 клас.

– Що ви вважаєте подарунком Долі і який би подарунок хотіли отримати ви? (за казкою І. Липи «Близнята»). – 5 клас.

– Придумайте, як розвивалися далі події в казці І. Калинця «Хлопчик-фігурка, який задоволений собою». – 6 клас.

– Складіть автобіографію Гнома із вірша І. Жиленко «Гном у буфеті». – 6 клас.

– Придумайте продовження твору В. Винниченка «Федько-халамидник», якби Федько залишився живим. – 6 клас.

– Як би розвивалися події у новелі М. Хвильового, якби головний герой не вбив свою матір? – 11 клас.

– Напишіть лист майору Медвину від імені Григорія Многогрішного. (І. Багряний. Роман «Тигролови») – 11 клас.

Даний прийом використовують як різновид творчої роботи для самостійного перенесення знань і вмій у нову ситуацію, що розвиває при цьому нестандартне мислення дитини.

Оскільки творчим учням властиві риси, притаманні дослідникам, то через нестандартні форми уроків, через дослідження на межі наук вдається поглибити сприйняття учнями художнього твору, спонукати їх до висловлювання власних думок, навчити творчо мислити. Серед таких уроків можуть бути наступні:

– урок – подорож до країни Яян (У. Андієвська. «Казка про Яян»);

– урок – дослідження ґендерного питання (О. Кобилянська. «Людина»);

– урок – етнографічне дослідження (М. Коцюбинський. «Тіні забутих предків»);

– урок – соціологічне дослідження (В. Стефаник. «Камінний хрест»).

Засвоївши навички подібних досліджень під час навчального процесу, учні можуть використовувати їх, коли писатимуть науково-дослідницькі роботи.

Для того щоб успішно керувати розвитком творчих здібностей школярів, необхідно постійно розвивати в них фантазію, пам'ять, уяву. Для цього слід використовувати певні види вправ: твори-мініатюри за опорними словами, за асоціаціями, твори за поданим початком і кінцівкою, твори-настрої, творчі диктанти, творче списування.

Домашні завдання для обдарованих і здібних дітей мають

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

бути творчими. Вони потребують особливої уваги, адже учні повинні не лише закріпити вивчене на уроці, а продовжувати здобувати вміння самостійно знаходити інформацію. Тому можна запропонувати підготувати міні-дослідження, повідомлення чи презентацію з певної теми або обрати собі творче або репродуктивне завдання. (Наприклад, міні-дослідження: що спільне можна знайти між давньослов'янськими і давньоримськими богами – 9 клас, при вивченні слов'янської міфології; або: Чому поему «Мойсей» І. Франка і посилання Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим...» можна вважати заповітами українському народу – 10 клас; або презентацію за темою «Природа рідного краю у творчості художника-аматора Валерія Бережка» – 9 клас.

У позакласній роботі з обдарованими учнями, які виявляють посилений інтерес до вивчення української мови і літератури, важливу роль відіграють додаткові індивідуальні заняття олімпіадних груп і заняття факультативів. Додаткові індивідуальні заняття з обдарованою дитиною дають багато можливостей поглибити і спрямувати її здібності у потрібне русло. Основою цієї роботи повинен стати План розвитку обдарованої дитини, який передбачатиме її всебічне оволодіння предметом. До нього необхідно внести (з можливістю подальшого коригування) не тільки всі ті розділи зі шкільного курсу мови і літератури, які потребують поглибленого повторення і вивчення дитиною у процесі підготовки до олімпіад і різноманітних конкурсів, але й теми, що стосуються її всебічного розвитку як національно свідомої європейської особистості. Література – це мистецтво слова, тому в першу чергу ми виховуємо вдумливого читача, який здатен відрізнити якісну літературу від «чтива», який уміє оцінити красу неординарного порівняння, влучного слова, зрозуміти зміст твору, висловити власну думку стосовно прочитаного твору. А якщо дитина складає власні вірші або пише оповідання, вкладаючи в них душу і серце (а такі учні є в кожній школі), то вчитель-словесник зобов'язаний згрупувати таких дітей у невеликий творчий колектив, навчити їх роботі з текстом – наполегливій і напруженій, що дає тому, хто творить власний вірш, справжню насолоду. Результати подібної роботи не забаряться – це і перемоги у конкурсах, і перші друковані поезії, і перші збірки дитини.

Під час індивідуальних занять юні поети не лише читають власні вірші. Вони знайомляться з кращими зразками української і світової лірики, з новими жанрами поезії, опановують віршові розміри, вивчають різноманіття художніх засобів і тропів, грають у «буріме» (складання віршів за поданими римами), складають вірші-настрої, вірші-емоції, вірші за заданими темами. А ще – слухають якісну класичну музику і розглядають репродукції картин відомих художників. Як майбутнє дитя, новий

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

вірш повинен народитися красивим, вишуканим, достойним. Адже він – дзеркало нашої душі. І такий вірш народжується: (вірш «Душа моя» учениці 6 класу Валерії Гараненко):

Душа моя

Я бачу в небі білії хмарини.
Десь там, на них, лежить моя душа.
Тихо співає, спочиває... Й лине
В обійми сонця... А сум тут лиша.
Сховає його в річці між камінням,
Щоб він про себе знати не давав.
Прикриє все зеленим жабуринням...
І побіжить до вранішніх забав.
Здійме росу у світанкове небо,
А та впаде на золоті поля...
Моїй душі нічого більш не треба,
Як ту веселку бачити здала.
Дивитися, як небом барви ллються,
І як летять пегаси табуном.
І чути дїтлахів, що десь сміються,
Що бавляться і квітами, й житом.
Душа моя летить крізь час і простір,
Забувши правила й закони всі умить,
Їй щастя треба більше, їй не досить.
А радість неможливо зупинить!
Вона летить, співає на весь голос
Лиш їй одній відомїй пісні.
Зриває в полі золотенький колос,
Дарує його Дніпрові й Десні.
Душа не хоче повертатись в тіло,
Їй світ фантазій в сто разів миліш,
Він різнобарвний, а не просто білий.
Немає в ньому суму, радість лиш!

Отже, вдале і своєчасне поєднання сучасних педагогічних технологій навчання (інтерактивного, особистісно зорієнтованого) на основі постійного розвитку критичного мислення школярів допоможе в розвитку творчих здібностей і у формуванні творчої особистості дитини.

Література:

1. Головка А. Робота з обдарованими дітьми на уроках мови та літератури, на заняттях і в позаурочний час /А. Головка // Українська мова та література (Шк. світ). – 2012. – № 10. – С. 4-9.
2. Костромцова Н. В. Плекаємо філологічну обдарованість / Н. В. Костромцова // Обдарована дитина. – 2011. – № 8. – С. 15-20.
3. Сивинська Л. Інноваційні технології в роботі з обдарованими дітьми. Розробка /Л. Свинська // Школа (Шк. світ). – 2012. – № 2. – С. 48-51.
4. Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001-2005 роки // Обдарована дитина. – 2001. – № 4. – С. 2-6.
5. Лельошкіна О. В. Позакласна робота як складова частина програми з обдарованими дітьми / О. В. Лельошкіна // Обдарована дитина. – 2009. – № 6. – С. 49-50.